

RYSZARD GAJ

Uniwersytet w Białymstoku

CZY Z FILOZOFII MOŻNA Y ? **Spółecze stwa katolickie w poszukiwaniu racjonalności**

Filozofia staje się modna. W 2002 roku UNESCO ogłosiła trzeci czwartek listopada światowym dniem filozofii, który obchodzony w pięćdziesięciu krajach jest nieraz bardzo hucznie (pokazy filmów i konkursy poezji o przesłaniu filozoficznym, dialogi sokratyczne)¹. Ukształtowała się i rozpowszechniła dyscyplina dydaktyki filozofii dla dzieci i młodzieży². To znaczy, że filozofia utraciła status elitarnej sztuki. Ostatnio - głównie w Niemczech, Norwegii, Wielkiej Brytanii, Kanadzie, USA, Francji, Hiszpanii, Portugalii, Izraelu i w Ameryce Łacińskiej - trafia „pod strzechy”. Złaknieni jej uroków „zwykli ludzie” licznie zapełniają kawiarnie filozoficzne (we Francji od początku lat 90. powstało ich podobno około 200, inne dane mówią o 50 aktualnie działających), uczestniczą w warsztatach filozoficznych, a firmy i różne instytucje te szukają u niej pomocy. Rozwija się również jej oddziaływanie w postaci „filozoficznej terapii”, „filozoficznego poradnictwa”, „filozoficznej orientacji”, nauki „sztuki życia”, zatem przestała spełniać arystotelesowski wymóg nauki nie-praktycznej. Drugi warunek, że zajmowa się filozofia może jedynie człowiek wolny w sensie prawnym czy politycznym, jest spełniony w dobie obowiązuje prawie już wszędzie powszechnych praw człowieka. Wiącej nawet, jesteśmy coraz bardziej wolni w znaczeniu Marksowskim od przyrody, od konieczności znoju dla zapewnienia sobie materialnych warunków egzystencji. Wzrost tych uwarunkowań zewnętrznych człowieka jednak nie idzie w

¹ Za: D. F. Figares *La Filosofía como Terapia*, <http://vigo.nueva-acropolis.es/pagina.asp?art.=2818>.

² W Polsce na uwagę zasługują podręczniki *Edukacja filozoficzna dla gimnazjum dla klas I-III* R. Piłata, P. Marciszuka i A. Aduszkiewicza, szkoda jednak, że filozofia jest jeszcze u nas przywilejem dzieci tylko ze szkół prywatnych czy społecznych. Mam wrażenie, że w naszym kraju filozofia nie ma sprzyjającego klimatu w każdym układzie politycznym, wyrzeczona czy nawet zastępowana (jak na przykład w Uniwersytecie w Białymstoku) jest teologią, której powołanie - uwzględniając ogólny kierunek zachodniej teologii katolickiej - nauczania tak nie brakuje.

parze ze wzrostem realizacji wolno ci wewn trznej, w znaczeniu samodzielnego i odpowiedzialnego kierowania własnym yciem - yciem w *czasie wolnym*, w epoce „ko ca pracy”, przy upadku tradycyjnych warto ci, na przykład rodzinnych, w warunkach nieograniczonego p du do posiadania dóbr materialnych wraz z ich rosn c rol w zdobywaniu presti u. Filozoficzni terapeuci/doradcy posiłkuj si w uzasadnieniach celowo ci swej profesji opini Carla Junga, e jedna trzecia jego pacjentów cierpi na problemy natury filozoficznej, które zwi zane s z brakiem poczucia sensu ycia.

Dzisiejsza „filozofia praktyczna”, jak zapewniają jej liczni zwolennicy i popularyzatorzy, jest prób odrodzenia pierwotnej funkcji filozofii, jak pełniła w Grecji i w poczkowym okresie chrze cija stwa, a podstawow metod przyjt przez nich jest nacechowany empati dialog sokratyczny. W czasach antycznych wyró nione miejsce w refleksji filozoficznej zajmowała etyka i filozofia ycia. Stanowiła nie tylko „medycyn duszy” jako nauczycielka ycia codziennego, ale nawet wa ny element publicznego wymiaru ycia ludzkiego. Jak nam powszechnie wiadomo, *agora* z Sokratesem i jemu podobnymi była pierwszym uniwersytetem i jednocze nie miejscem narodzin naszej cywilizacji, i dlatego jako nowa przestrze w stosunku do wiata przyrodniczo-wiejskiego wynalazkiem - wedle słów Ortegi y Gasseta - bardziej doniosłym ani eli czasoprzestrze Einsteina.

Zatem *filozofowie praktyczni* walcz o to, aby filozofia odzyskała swój „operacyjno ” w wymiarze społecznym, któr w wiekach rednich utraciła, staj c si pomocnicz dyscyplin wobec teologii, a teologia zdobyła monopol na sprawy ludzkie, osobiste. Od tego czasu filozofii wytyczono miejsce jedynie dla abstrakcyjnej refleksji uprawianej przez profesjonalistów zamkni tych w akademickich instytucjach. A powinna - jak przekonuje Julian Domingo Machado, wiceprzewodnicz cy ASERPRAF (Hiszpa skie Stowarzyszenie Praktyki i Doradztwa Filozoficznego) - pomaga człowiekowi, by umiał sta si panem swojego ycia, sam wybierał swoje cele, by potrafił bada swoje do wiadczenia, wyci ga z nich własne prawdy i autonomicznie kierowa swymi czynami. Tak e w tym, aby u wiadomił sobie, e ycie pod dyktatem obyczajów, społecznych układow i obowijacych przekona , nie jest yciem w pełni ludzkim³. Niektórzy nawet w filozofii Wittgensteina widz du e mo liwo ci terapeutyczne, lecznicze i prewencyjne, gdy mo e ona pomóc wyzwoli si od braku zrozumienia naszej j zykowej logiki, a co

³J. Domingo Machado: *El asesoramiento filosófico*. „Cuidar i Educar”, XI, 2005.

z tym się wiąże, błędnego a więc szkodliwego rozumienia rzeczywistości⁴.

Za początek tego nowego ruchu powszechnie uważa się rok 1981, gdy niemiecki profesor filozofii Gerd Achenbach otworzył w Bergisch-Gladbach blisko Kolonii pierwszą poradnię filozoficzną wychodzącą z założenia, że filozofia może stosowana bezpośrednio w życiu codziennym. Początkowo nazwał swoją dyscyplinę Philosophische Praxis und Beratung, przetłumaczoną na angielski jako Philosophical Counseling czy Philosophical Practice. Ale Jose Barrientos w swym podręczniku *Introducción al asesoramiento y la orientación filosófica* znalazł wcześniej, bo już w końcu lat sześćdziesiątych XX wieku w Holandii, przykład uprawiania filozoficznej praktyki terapeutycznej na poziomie osobistym, grupowym i przedsiębiorstw, którą prowadził John Van Veen, a w 1979 roku Forrest County General Hospital zatrudnił na stanowisku „filozofa rezydenta” Paula Sharkey’⁵. Według Achenbacha, celem terapii filozoficznej jest: „Ludzka pomoc dla osób z konkretnymi pytaniami i problemami życiowymi, która szanuje i wspomaga jednostkę w poszukiwaniu orientacji (...) jako istot autonomiczną i odpowiedzialną za siebie”⁶.

Norweg Jostein Gaarder (*wiat Zofii*), a jeszcze bardziej Kanadyjczyk Lou Marinoff - szczególnie dzięki bestsellerowi *Plato, no prosac* z 1999 roku (200 tysięcy egzemplarzy sprzedanych tylko w samej Hiszpanii), który został przetłumaczony na dwadzieścia cztery języki - są najbardziej znanymi komercyjnymi symbolami tej filozofii. Książka Marinoffa jest traktowana jako ABC (Arystoteles, Budda, *Confucianism*) szczęścia.

Marinoff, doktor filozofii nauki na University College London, pracował w Centrum Etyki Stosowanej w Uniwersytecie British Columbian University w Vancouver. Prowadził w telewizji zajęcia z różnych dziedzin etyki i odbierał od zwykłych ludzi prośby przez telefon, a nawet na ulicy, o pomoc w rozwiązywaniu ich życiowych dylematów. Zdał sobie sprawę, że jest miejsce na zinstytucjonalizowaną formę poradnictwa w

⁴ Anthony Kenny jest autorem sformułowanych analogii pomiędzy filozofią Wittgensteina a psychoanalizą w aspekcie możliwości terapii w książce (tytuł za Martinem Fragoso) *Testament Wittgensteina (El legado de Wittgenstein)*. Fragoso kontynuuje temat w: *Las patillas de Asimov*: <http://patillasdeasimov.blogsDot.com/2006/06/teradia-filosofic3-Drimera-Darte-el.html>. 2006-11-15.

⁵ Za: M. M. Estrada: iniguel_manduiano@terra.com.mx w <http://uvaq.edu.mx/leter/articulo.php?articulo=:28&nurnleter=79&seccion=12>. 30-XI-2005.

⁶ Za dokumentem ASEPRAF, w: [file:///C:/Documents and Settings/ja\Pulpit\Fil.Prakt\asesoramientofilosofico.htm](file:///C:/Documents%20and%20Settings/ja\Pulpit\Fil.Prakt\asesoramientofilosofico.htm), 2007-01-09

wymiarze osobistym i na poziomie instytucji społecznych. Jak sam przyznaje w wywiadzie dla hiszpańskiego czasopisma „Una vuelta”⁷, zajł się sprzedaż idej, ponieważ dzisiaj wszystko, nawet filozofia akademicka, rzdzi się według rynkowych reguł. Znajomi sobie drwi z niego, e je eli potrafi sprzedawać filozofię, zatem potrafi sprzedać wszystko, niektórzy za dziwi się temu, ponieważ filozofia nie jest towarem giełdowym⁸. W 1991 roku rozpoczął praktykować jako *counselor* lub *practitioner*, a od 1994 jest profesorem City Collage w Nowym Jorku. W roku 1998 założył American Philosophical Practitioners Association (APPA), w 2001 roku wydaje książkę *The big question*, przetłumaczoną na język hiszpański pod tytułem *Pregúntale a Platón (Spytaj się Platona)* oraz *Philosophical Practice*, podręcznik dla doradców filozoficznych z tytułem doktora filozofii⁹.

W kwietniu 2006 roku na Pierwszym Kongresie Iberoamerykańskim i Wiata Języka Hiszpańskiego w Sewilli poświęconemu omawianemu tutaj ruchowi, Marinoff przedstawił trzy wyzwania i zagrożenia dla filozofii praktycznej. S to: 1) Zarzuty ze strony przedstawicieli filozofii analitycznej, e filozofia praktyczna nie jest filozofia; 2) Deprecjacja ze strony całego środowiska filozoficznego, e jest jedynie sofistyk; i 3) Ze strony technologii farmaceutycznej, zainteresowanej sprzedaż narkotyków powiązanych z niektórymi praktykami psychoterapeutycznymi.

Filozofia praktyczna w krajach katolickich. Ten bogaty komiwojaer filozofii informuje nas¹⁰, e jego podręczniki s w najwiskszych ilościach sprzedawane w wiecie języka hiszpańskiego i tłumaczy to tym, e kultura północnoamerykańska nie jest kulturą myślenia, ale kulturą konsumpcji oraz pieniędzy, i już się chyli ku upadkowi. Europa jest bardziej intelektualna, lecz tutaj uważa się filozofię za zajęcie luksusowe dla nielicznych. Natomiast mieszkańcy krajów łacińskich, a więc Francuzi, Włosi, Hiszpanie i Latynosi wciąż interesują się ideami, „bardziej romantycznymi wizjami, tu się myśli, marzy i ogólnie idee pełni rolę bardziej fundamentalną w życiu codziennym i w kulturze”. Dopowiada również, i jego rozumienie filozofii może być ściśle związane z jego hiszpańskim pochodzeniem.

⁷ http://www.unavuelta.com/sobrelibros/Libros.php?id_conts55

⁸ *Quien puede ayudarte a resolver un conflicto moral?* Wywiad dla „Una Vuelta”. http://www.unavuelta.com/sobrelibros/Libros.php?id_conts55

⁹ Za: M. Mandujano Estrada: miguel.mandujano@terra.com.mx. dz. cyt.

¹⁰ *Quien puede ayudarte a resolver un conflicto...*, dz. cyt.

I rzeczywiście, w krajach katolickich można zauważyć wysoki poziom zainteresowania grupowymi formami filozoficznego dialogu. W Madrycie znana jest kawiarnia Moniki Cavallé i kilka innych. W Seville działa bardzo znana grupa E.T.O.R. (Educación, Tratamiento y Orientación Racional), złożona z akademickich filozofów. O Kongresie w Seville już wspomnieliśmy. W zeszłym roku w Buenos Aires w dniach 19-21 sierpnia odbyły się II Międzynarodowe Dni Filozofii zatytułowane „Dzieciństwo w filozofii: do wiadomości o filozofii: myślenie o doświadczeniu”, poświęcone głównie dydaktyce filozofii dla dzieci. Konferencji, w której wzięli udział przedstawiciele uczelni i różnych innych ośrodków, od USA przez Włochy po Brazylię, przewodniczył autor wielu książek dla dzieci Argentyny – Walter Omar Kohan. W Buenos Aires Roxana Kreimer od czterech lat prowadzi klub, przyjmując do siebie około czterdziestu osób, w kawiarni filozoficznej. Spotkania odbywają się cztery razy po dwie godziny w piątki i soboty, w domu mieszkaniu, z dala od centrum miasta. Podobno Kreimer wraz z asystentem bardzo dobrze przygotowuje otwarte dla wszystkich zajęcia. Pobierana jest opłata za udział w wysokości około trzech dolarów USA, która daje prawo do bufetu¹¹. Od zeszłego roku w stolicy Argentyny, a także w Rosario, Mendosie, funkcjonują jeszcze inne kawiarnie. W Limie, w Peru, od 1998 roku funkcjonuje bardzo już popularna kawiarnia filozoficzna „Bujo Rojo” (Czerwona Sowa), w której w zajęciach uczestniczą licznie osoby, w większości kobiety, w wieku średnio 35 lat, przeważnie po studiach, mające zawodowo lub hobbystycznie związek z filozofią, i dlatego nie wymaga się jej wcześniejszej znajomości. Udział w spotkaniach jest bezpłatny, można otrzymać *gratis* filiżankę gorącej kawy. Uczestnicy zasiadają wokół stołu, co pozwala prowadzić dyskusję „horyzontalną”, a rozpoczyna ją *moderator*, przedstawiający temat spotkania i zasady dyskusji. Pierwszą wypowiedź udziela się osobom, które zgłaszają się po raz pierwszy, referent ma nieograniczone prawo do interwencji, natomiast *moderator* musi zadowolić się tymi samymi przywilejami, jakie obowiązują wszystkich pozostałych. Na koniec następuje wybór tematu na następną sesję przez głosowanie, a jeżeli autor propozycji nie czuje się na siłach, może wyznaczyć swego zastępcę do poprowadzenia dyskusji. Największym zainteresowaniem cieszą się filozofia i religia, następnie filozofia polityczna i filozofia religii. Spotkania odbywają się także w innych miejscowościach w tym kraju.

Charakteryzując ten typ aktywności, jego zwolennicy podkreślają demokratyczny, interaktywny charakter dyskusji, w odróżnieniu od

¹¹<http://www.filosofiaparalavida.com.ar/cafe/filosofico.htm>

„dyskursu mistrza”, e pozwalaj cy uczestniczy szerokim rzeszom ch tnych, którzy mog precyzowa swoje idee na okre lone tematy i poznawa ró ne stanowiska, tak e celem ich uporz dkowania w racjonalny sposób. Rozwija si demokratyczna wiadomo dzi ki temu, e uczestnicy mog kształtowa tematyk zaj , i tak e dlatego, gdy dialog „horyzontalny”, „egalitarny” i „transparency” rozwija si pomi dzy osobami o ró nych sposobach my lenia i do wiadzeniach. Pozytywn cech tych kawiarni filozoficznych jest zawodowa i społeczna ró norodno uczestników, dzi ki którym nawet filozofowie profesjonalni mog wzbogaca swoje teoretyczny pomysły i sposoby prowadzenia dyskursu. W przeciwie stwie do tezy Arystotelesa, e filozofia jest owocem pró - niactwa, tutaj wypływa ona z pracy, konkretnego zakorzenienia, z pyta „co robi ”, z interakcji człowieka z rzeczywisto ci i własnym rodowiskiem. (Dodajmy jeszcze, e w Wiedniu działa kawiarnia filozoficzna w kawiarni Pr ckel, a kawiarniom filozoficznym we Francji patronuje stowarzyszenie Filozofia dla Wszystkich¹²).

W wi kszoci krajów katolickich - poza Polsk - członkowie sporych odłamów społecze stwa traktuj filozofi i inn racjonaln refleksj za niezb dn w ich yciu prywatnym. Nie dziwi to, zwa ywszy, jak silnym społecznym poparciem w krajach Ameryki Łaci skiej cieszy si ruch teologii wyzwolenia, który funkcjonował niegd y w tamtejszym Ko cieie katolickim, dzisiaj znajduje si raczej ju poza t instytucj . Teologowie wyzwolenia ch tnie si gaj po owoce nauk społecznych, a nawet przyrodniczych - luminarz tego nurtu, Leonardo Boff, zajmuje si na przykład konsekwencjami wiatopogl dowymi mechaniki kwantowej - gdy powa nie traktuj społeczne aspekty ewangeliczne w trudnych - do niedawna bardzo niebezpiecznych - warunkach politycznych. Za w Austrii powstał ruch „Jeste my Ko ciołem”, który mocno rozwija si na Półwyspie Iberyjskim i w obu Amerykach.

Filozofia a psychologia. Domingo Machado podkre la, e w odró - nieniu od psychologii i psychiatrii, poradnictwo filozoficzne nie u ywa poj cia „choroby umysłowej”, ani nie stosuje diagnostycznych kategorii medycznych¹³. Wspomniana ju Monika Cavale, najbardziej znana przedstawicielka tej bran y w Hiszpanii, jej pionier i przewodnicz ca ASEPRAF, traktuje poradnictwo filozoficzne jako alternatyw dla psychoterapii, i uwa a za bł dne psychologizowanie czy patologizowanie

¹² Za: *Cafes filosóficos BR*, <file://C:\Documents and Settings\ja\Pulpit\Fil.Prakt\cafes Filofosoficos BR.htm>, 2007-01-18.

¹³ J. Domingo Machado: *El asesamiento flosóflco...*, dz. cyt.

cierpienia emocjonalnego oraz konfliktów powstających w trudnych sytuacjach egzystencjalnych. Według Shlomita C. Schustera, poradnictwo filozoficzne nie jest alternatywną terapią, ale alternatywą dla terapii. Według jeszcze innego bardzo znanego doradcy, Brytyjczyka Tima LeBona, problemy egzystencjalne dotyczą ich znaczenia, a nie zwykłych zagadnień praktycznych czy technicznych¹⁴.

Niektóre problemy ludzkie nie mają nic wspólnego, jak zapewnia nas Domingo Machado, z dysfunkcjami psychologicznymi, chociaż mogą prowadzić do pewnego typu problemów psychicznych, takich jak brak apetytu, motywacji, agresja, i tak, moralne i emocjonalne wzorce kompulsywne oraz niewłaściwe reakcje. Mają one filozoficzne źródła, ponieważ związane są z naszymi wierzeniami, przedświadczeniami na temat świata, o nas samych, i z naszymi wyobrażeniami dotyczącymi siebie, obywateli, miłości itd.¹⁵.

Marinoff również nie traktuje osoby w potrzebie jako chorej, gdy „życie nie jest chorobą”, „ani grzeszne”, nie określa teściwych klientów „pacjentami”. Broni filozofii edukacyjnej wobec edukacji formalistycznej i klinicznego psychologizmu, który dzieli zyski z przemysłem farmaceutycznym. Oto dzieci nadpobudliwe mogą cierpieć z powodów różnych, na przykład braku wielu czynników społecznych, takich jak brak dyscypliny, przekazywania wartości w domu. Dotyczy to całego systemu wychowawczego w USA, od szkoły, po wojsko czy więzienie. System amerykański, który doprowadza eksperymenty w duchu Rousseau do skrajności, powoduje upadek cywilizacyjny. Marinoff powołuje się na Platona, który z myślenia krytycznego uczynił podstawę moralnego wychowania. Filozofia jako godna porada chroni ludzi przed narkotykami i uprzedmiotowieniem ich jako syndromu klinicznego. Metodę swoją określa w skrócie jako PEAKR (problem, emocje, analiza, kontemplacja, równowaga), by można było osiągnąć stan stałego spokoju, wolny od poczucia winy, wyrzutów sumienia, narkotyków czy leków.

Jednak na ogół dostrzega się wzajemne pozytywne oddziaływanie filozofii i psychologii, ich komplementarność, skoro wielu psychoterapeutów ostatnio sięga po dorobek filozofii. Sam Marinoff zaleca, aby najpierw rozpoznać charakter problemów klienta, gdy niektóre dają się leczyć metodami medycznymi, inne nie wymagają refleksji, ale treningu, jak brak panowania nad impulsami emocjonalnymi czy fobie. „Jakkolwiek filozofia człowieka byłaby niepełna bez psychologicznego punktu widzenia. Psychologia ze swej strony poniesie klęskę, kiedy po-

¹⁴ Za dokumentem ASERPRAF <file:///C:/Documents and Settings/ja/...>, dz. cyt.

¹⁵ J. Domingo Machado: *El asesoramiento filosófico*, dz. cyt.

zbawimy ją filozoficznego punktu widzenia i obydwie dyscypliny tylko zubożeją jako rezultat swego rozdzielenia”¹⁶. Nawet jeżeli te do klasycznej idei panowania nad emocjami, aby umieć wyrażać „konstruktywnie” emocje nie szkodzić innym. Filozofia dzisiaj nie może oddzielić emocji od intelektu, jak czyniła to filozofia klasyczna, emocje są „paliwem dla woli”, ale trwaj krótko i dlatego nami nie rządzi. Jezuici, według niego, jeszcze lepiej niż psychoanalizyści wiedzieli, że istnieje silny związek pomiędzy rozwojem w wieku dziecięcym i dojrzałym, oraz, że można na przeprogramować odziedziczony po młodoci program wewnętrzny. Dlatego filozofia jest potrzebna, gdy nauki jeszcze nie są w stanie odkryć praw rządzących ludzkimi działaniami.

Jest optymistycznie nastawiony do współpracy specjalistów obu dziedzin: „W ciągu przeszłej dekady (lata 90. XX wieku), filozofia praktyczna odniosła sukces zawodowy i akceptacji publicznej w coraz większej ilości krajów na świecie. Inne oficjalnie uznane profesje podkreślają doniosłość filozofii stosowanej tak dla ludności w ogóle, jak też jako fundament dla ich dyscyplin. Lekarze, psychiatry, psycholodzy gremialnie okazują jej szacunek. Uznali, że problemy filozoficzne są lepiej podejmowane przez filozofów, i dlatego niektórzy z nich sami zwrócili się do nas jako klienci i tak kierowali swoich pacjentów, jeżeli uznali to za wskazane”¹⁷.

Dlaczego poradnictwo filozoficzne. Filozofowie praktyczni kładą nacisk na to, że w ich działalności nie chodzi o proponowanie klientom gotowych rozwiązań, gdy ka dy ma własną filozofię, chociaż z pewnością jest pełną sprzeczności. Alan Watts stwierdza, że „Ka da osoba myśli ca faktycznie jest filozofem, dobrym lub kiepskim, ponieważ nie jest możliwe myślenie bez obietnic, podstawowych założeń, dlatego metafizycznych, w związku z tym, co ma sens, na czym polega dobre życie, czym jest piękno i przyjemność. Wychodzenie od takich założeń, wiadome lub nie wiadome, jest filozofowaniem. Człowiek biznesu, bardzo praktyczny, który wydaje się deprecjonować filozofię jako zbiór pustych pojęć, już jest filozofem: pragmatystą i pozytywistą, i jako filozof nie może być dobry, ponieważ mało myśli”.

Cavallé przekonuje, że ka dy człowiek ma swoją filozofię życia, poprzez którą interpretuje, oznacza i wartościuje swoje doświadczenia, a którą „orientacja filozoficzna” stara się objaśnić i czyni dojrzałym. W swoim sposobie życia i w działaniu człowiek radykalnie zależy od wła-

¹⁶ *Quien puede ayudarte a resolver un conflicto moral?...*, dz. cyt.

¹⁷ Za: M. Mandujano Estrada: miguel.mandujano@terra.com.mx, dz. cyt.

¹⁸ Za dokumentem ASERPRAF file://C:\Docutnenis and Settings\ja\..., dz. cyt.

snej specyficznej formy interpretacji własnego świata życia, ona pozwala nam zrozumieć, chociaż w postaci prowizorycznej i niedojrzałej, kim jesteśmy, jaki jest sens naszej egzystencji i naszych działań, jakie jest nasze miejsce w świecie, jak powinniśmy żyć, jak kierować uczuciami¹⁹. Nie zawsze nasza wizja świata jest spójna, i o ile mniej wiadomie się nią kierujemy, tym jest gorsza i z większym prawdopodobieństwem staje się przyczyną przykrych sytuacji egzystencjalnych, bolesnych i pogmatwanych. Orientacja filozoficzna może pomagać przede wszystkim tym, którzy czują się zagubieni, lub mają trudności z określeniem znaczenia i kierunku własnego życia, którzy przeżywają dylematy życiowe, znajdują się w konflikcie lub w momencie podejmowania ważnych decyzji, tym, którym brakuje wiary w siebie i motywacji, którzy mają problemy w relacjach z innymi ludźmi, którzy przeżywają trudności emocjonalne, lub znajdują się w błędnym kole dzięki złej perspektywie myślowej i negatywnym emocjom. Osobom, które czują, że nie umieją wykorzystać własnego twórczego potencjału. Z tej pomocy mogą korzystać również ci, którzy pragną lepiej poznać siebie, wypracować sobie idee, pogłębić pewne kwestie teoretyczne lub osobiste, które chcą żyć bardziej świadomie i pełniej²⁰.

Domingo Machado dodaje w duchu mądrego Sokratesa, że każda osoba może i powinna być filozofem, jako człowiek nie może żyć pod dyktando obyczajów, społecznych konwencji czy obowiązujących przekonań, powinna być panem swego życia, wybiera własne cele, samodzielnie ocenia swoje doświadczenia i wyciąga z nich własne prawdy, by móc autonomicznie kierować swymi poczynaniami. Tworzenie spójnej wizji świata przy pomocy specjalistów umiejących wykorzystać filozoficzny dorobek ludzkości w sferze idei, może pomóc ludziom żyć cym w po piechu w dzisiejszej cywilizacji.

Marinoff w wywiadzie dla hiszpańskiego czasopisma „El Mundo”²¹ podkreśla, że obecnie „oficjalna” filozofia operuje skomplikowanym językiem, ponieważ odeszła daleko od praktyki, a filozofowie na uczelniach zbyt koncentrowali się na wyspecjalizowanych poszukiwaniach teoretycznych. Ale to filozofia, według niego, jest najbardziej predestynowana do pomocy w życiu, a nie na przykład religia czy nauka, ponieważ religia daje za dużo odpowiedzi i gasi potrzeby dalszych, aczkolwiek wciąż pyta, za nauka oferuje nam bardzo dobre odpowiedzi, ale każda z nich prowokuje pytania w nieskończoność. Filozofia nato-

¹⁹ Tam e.

²⁰ Tam e.

²¹ <http://www.elmundo.es/encuentros/invitados/2006/11/2251/>. 2006-12-24.

miast pozwala nam na uzyskanie równowagi pomiędzy wiarą i wtpliwościami, dając nam pewne poczucie pewności, ale tak i pozostawia brak pewności.

W świecie współczesnym, sędzi Marjoff, trudniej jest kultywować wartości tradycyjne, dlatego filozoficzne normy są teraz najwęższe. Filozofia niczego, jak mówił Sokrates, nie uczy, ale stara się obudzić świadomość własnych możliwości i ograniczeń, oraz otworzyć ludziom oczy na fakt, że kształtowanie własnych wartości jest pilnym zadaniem. Kanadyjski filozof przedkłada buddyzm nad chrześcijaństwo ze względu na jego wysoki stopień tolerancji wobec innych kultur. Uważa, że egzystencjalizm, traktowany przez niektórych zbyt serio, może prowadzić do problemów i zapotrzebowania na *prozak*, albowiem trudno jest żyć w świecie pozbawionym sensu. Konfrontuj się ze śmiercią, wyzwalamy się od lęku przed nią, gdy przestaje ona być czymś *nieznanym* i dzięki stałej jej obecności w naszej świadomości lepiej potrafimy docenić nasze życie doczesne. Można zmieniać wiatr, jeżeli ludzie się woli i wyobraźni uwolni się z ograniczeń społecznych, a w tym najwięcej może pomóc filozofia.

Marjoff na pytanie, o co zapytałby się Platona, gdyby mógł, odpowiada, że starałby się dowiedzieć, jak udało mu się przekonać władzę Aten do inwestycji w filozofię, ponieważ wobec władz amerykańskich jest on bezsilny.

Niektórzy sugerują, że takie doradztwo jest skierowane tylko do osób młodych, myśliwych. W powszechnej opinii filozoficznych praktyków jest oczywiste, że klient musi mieć, oprócz odpowiedniej motywacji, minimalne zdolności komunikacyjne i intelektualne. Dla Marjoffa są to ludzie dobrze sytuowani, którzy, mimo to, przeżywają takie problemy, jak choroba nowotworowa kogoś w rodzinie, konflikt małżeński, śmierć bliskiej osoby, życie bez jasnych perspektyw, otumanienie przez własne bogactwo. Dobrostan materialny i socjalny w małym stopniu rozwijają problem sensu naszej egzystencji, ponieważ ewolucyjnie jesteśmy przystosowani do przeszkód i cierpienia²². Uważa, że poczucie bezsensu życia jest zbytnim luksusem. „Jest niebezpieczne - mówi kanadyjski filozof w swoim bestsellerze - posiadanie wszystkiego, czego się potrzebuje (a jeszcze bardziej niebezpieczne jest posiadanie wszystkiego, czego się pragnie). Jeżeli celem jednostki są dobra materialne i gdy już je posiada, jest to wszystko, poczucie, że się już nie ma więcej gór do zdobycia, jest przegranej. Mówi, że Aleksander Wielki płakał z powodu wyczer-

²² L. Marjoff *Más Platon y menos prozac* za: J. Biedma *La consolidación de la filosofía* (Filozoficzne pocieszenie), <http://aafi.filosofia.net/ALFA/alfal0/alfal021.htm>. 2006-12-24.

pania si wiatów do zdobycia”²³. Uznanie przez nas, s dzi Marinoff, wyszukanej spekulacji za nadmiern mo e uczyni z nas ludzi bardziej tolerancyjnych i pomóc nam w odzyskaniu zwi zku ze wiatem naturalnym, gdzie trzeba zwalcza mier , celem utrzymania si przy yciu, lub te da impuls do pomocy innym, co jest najlepszym sposobem pomocy samemu sobie, jako e jeste my istotami społecznymi. Je eli uznamy nawet, e Bóg nie istnieje - czyni aluzj do czczego w swych ekstremalnych sformułowaniach egzystencjalizmu - mo emy zawsze nada naszym działaniom jaki sens wzbogacaj c tym samym całe nasze ycie. A „Jest mało osób, które potrafi ceni ycie tak, jak si powinno”²⁴.

Filozoficzne narz dzia. Według LeBona, poradnictwo filozoficzne nie jest o wietlaniu cie ki, ale wspólñ prac , która pomaga klientowi w my leniu o problemach ycia codziennego, w obja nianiu warto ci, wyja nianiu sensu ycia i podejmowaniu m drych decyzji. Klient zwraca si , aby rozumie i by zrozumianym. Cavalle mówi o swojej metodologii doradztwa filozoficznego, e jej „osi jest dialog, dialog majeutyczny, wolny i nie hierarchiczny, który w ka dej chwili szanuje i wspiera autonomi i odpowiedzialno konsultowanego-doradzanego nad sob . Celem tego dialogu jest okazana mu pomoc, by mógł y bardziej wiadomie i autentycznie”²⁵.

Marinoff proponuje recepty, które maj by skuteczne w budowaniu konstruktywnego i o wieconego egoizmu, wyrosłego na bazie inteligentnej miło ci własnej, a nie destrukcyjnej pró no ci, egocentryzmu czy narcyzmu. Proponuje do uzyskania równowagi eklektyczñ syntezy formuł buddyjskich, a szczególnie siły moralnej bohatera Arjuna, wartoci rezygnacji Marka Aureliusza i realizmu Hobbesa, oraz gry Yijing. Zen uczy, e rutynowa praca jest warto ci sam w sobie, a wykonywana uwa nie mo e by wielk sił medytacyjn , za adna praca nas nie zniewala, poniewa nie jeste my tym, co robimy. Ko czy swój best-seller zdaniem „ y dobrze (to znaczy uwa nie, szlachetnie, wartociowo, z rado ci i miło ci) zale y o tyle od naszej filozofii, jak te od sposobu jej zastosowania do wszystkiego. ycie uwa ne jest yciem lepszym, i zapewniam ci , e jest w twoim zasi gu. Zostaw prozak i spróbuj z Platonem”²⁶.

²³ Tam e.

²⁴ Tam e.

²⁵ <http://www.geneiacionxxi.com/entrevistas/cavalle.html>. 2006-11-15.

²⁶ L. Marinoff: *Mas Platon y menos prozac*, za: J. Biedma: *La consolidación de la filosofía...*, dz. cyt.

Machado w taki sposób przedstawia swój metod : „Jej osi jest dialog, w ramach którego specjalista pomaga osobie korzystającej z konsultacji tak, aby mogła uzyskać wiadomości o swoich *prey* w *ich totalności*, by nauczyła się wyrażać przed sobą same własne idee (często ukryte) dokładnie i jasno na poziomie pojęciowym, odkrywając założenia, które tkwią głęboko, oraz implikacje, do których one prowadzą, wskazując na sprzeczności, interpretacyjne fałszywość i słabość ich uzasadnienia. Proces dialogowy powinien zmierzać ku temu, aby klient stał się świadomy całego swego doświadczenia (*nie chodzi o abstrakcyjne teoryzowanie*) i mógł harmonijnie powziąć różnego jej wymiary, by nie odwracał się plecami do niczego, co mu się wydarzy (wewnątrz lub na zewnątrz), aby starał się umiejscowić każdą rzecz na swoim miejscu, nadając jej wartość we własnej osobistej hierarchii”²⁷.

Doradca filozoficzny, sędzi Machado, nie daje gotowych rozwiązań, ani odpowiedzi, i na tym polega różnica pomiędzy nim a psychoterapeutą. Chodzi tutaj o odkrycie prawdy (odkrycie i sama prawda mają charakter osobisty), zawierającej wiedzę, co robi, a do osiągnięcia dojrzałości. Klient musi stać się odpowiedzialny za swoje decyzje i swoje wierzenia/doświadczenia (*creencias*), do których przekonuje się z czasem, aby uzyskać refleksyjną kontrolę nad swoimi doświadczeniami. Powinien unikać akceptacji czegokolwiek na mocy autorytetu, a dialog filozoficzny ma charakter horyzontalny a nie wertykalny, chociaż nigdy nie będzie w pełni symetryczny, albowiem doradca pełni funkcję przewodnika. Jednostka jest miejscem przecinania się różnych czynników społecznych, dlatego filozofia praktyczna nie może, tak jak psychoanaliza, koncentrować się na samych doświadczeniach osobistych, ani na (zawsze niepewnych) różniach aktualnych konfliktów zistniałych w dalekiej przeszłości dzieci.

Marinoff sędzi, że do prowadzenia dialogu mądrzejszego nie jest konieczne posiadanie dużej wiedzy filozoficznej, albowiem nie ma sensu się głębie odwoływać do autorytetu, gdy filozoficzne inklinacje są ludziom naturalne. Jednak w organizacji hiszpańskiej (ASEPRAF) dla osiągnięcia licencji w zakresie poradnictwa wymaga się tytułu uniwersyteckiego z filozofii i kursów dotyczących praktyki filozoficznej.

Mónica Cavalle za wzór filozoficznego doradcy uważa takiego, który powinien odznaczać się odpowiednim stylem życia, ucieleśniać idee, których naucza. Powinien być „powolny i radosny”, dojrzały, posiadać doświadczenie życiowe, opanowanie i równowagę ducha, odznaczać się szacunkiem dla ludzi i tolerancją. Spotykane typy filozofów,

²⁷J. Domingo Machado: *El asesoramiento...*, dz. cyt.

snobistycznie udają cichych głębokich, filozofów-profesorów, s rezultatem istnienia na Zachodzie określonej struktury uniwersyteckiej i zawłaszczenia problemów przemian osobowych przez religię. Nie pasują oni do tradycyjnego mędrca, stoika czy przedstawiciela filozofii witalistycznej, którzy zawdzięczali swoją wiedzę głównie sobie, i na których wzorują się także psychoterapeuci kognitywistyczni²⁸.

Wymieniona już grupa E.T.O.R. dzieli poradę na następujące kroki: słysze, wysłucha, leczę, wywodzi. Metody doradcze muszą wyjaśniać to, co zdarza się w otoczeniu (zewnętrznym i wewnętrznym) klienta, wczuć się w jego sytuację i znaleźć alternatywne rozwiązania. Tutaj nie podaje się gotowych rozwiązań, należy pracować razem z klientem, pamiętając o przykazaniu Achenbacha, że doradca powinien być także uczniem w dialogu. *Philosophical counselling* jest dlatego styczny z majeutyką, ponieważ tylko matka może dać dziecku wiatło.

Podkreślają oni, że ich metoda filozoficznego orientowania jest esencjalnie fenomenologiczna i hermeneutyczna, do której należy reinterpretacja konfliktu czy problemu tak, aby klient wziął odpowiedzialność za siebie w perspektywie racjonalnej, w sposób precyzyjny, a nie symboliczny. Dla członków tej grupy założenia filozoficzne mają zasadniczy charakter i proponują następujące systemy filozoficzne jako podstawowe dla teoretycznego zaplecza doradcy: dwa tomy *Teorii Działania komunikacyjnego* Habermasa, teoria krytyczna (Adorno, Debord, Marcuse, Horkheimer), filozofia hermeneutyczna (m.in. *Prawda i metoda* Gadamera). Proponowana jest jeszcze jako literatura pomocnicza: *Studia nad mistyką* i *Bycie i czas* Heideggera oraz *Meditaciones del Quijote i Zadanie naszych czasów* Ortegi.

Natomiast według Octavio Obando²⁹, innego czołowego przedstawiciela tego nurtu w Hiszpanii, doradztwo filozoficzne może wychodzić od różnych nurtów filozoficznych. Polega na badaniu argumentów i uzasadnianiu klienta, które on samodzielnie wyszczególnia w postaci sloganów, a które następnie filozof systematyzuje, porządkuje i hierarchizuje. W ten sposób doradca zdobywa wiedzę o strukturze, powiązaniach i logice myślenia klienta, kryjącymi się za słowami pełnymi sprzeczności czy nawet bez sensu. W tym momencie należy rozróżnić ich charakter filozoficzny, od psychologicznego czy innych dyscyplin (...).

Wszystkie przytoczone tutaj uzasadnienia filozofii praktycznej czy filozofii stosowanej (aplikacyjnej), oraz wyrażany stosunek do filozofii

²⁸ <http://www.generacionxxi.com/entrevistas/cavalle.html>... dz. cyt.

²⁹ O. Obando: *Que son los consejeros filosoficos?* - 1998, w: *Consejeria filosofica* <file://C:\Documents and Settings\ja\Pulpit\Fil.Prakt\ConsejeriaFilosofica.htm>, 2007-01-18.

oficjalnej jako wyalienowanej od życia codziennego akademickiej formy kultury, przypominaj nam założenia racjonalizmu i perspektywizmu Jose Ortegi y Gasset, i być może dlatego ten typ społecznej praktyki filozoficznej najbujniej rozwija się w krajach hiszpańskich. To on przekonywał, że filozofia, rozum, mają swój racjonalny wymiar w witalnych problemach człowieka, że życie jest formą rozumu, a filozofia sposobem życia. Filozofia jest próbą odpowiedzi na problem „radikalnego wyciszenia” - czym jest wiatr i nasze życie - na które cierpimy: jako całe społeczeństwo w momentach przełomowych i jako jednostki w naszym życiu osobowym, gdy zawsze musimy wybrać, co robić w każdej następnej chwili, kim być itd., czego się trzymać (*a que atenerse*), aby nie utonąć w morzu niezrozumiałego chaosu. Przekonywał, że filozofia nie jest człowiekowi dana raz na zawsze, jak mniemali Heidegger i Dilthey, potrzeba poznawania nie wypływa automatycznie z naszej natury, nie zawsze człowiek wiedział, jak bardzo jest mu ona potrzebna, a jest, ponieważ jest on *a priori* wolny, jest futurystą, przyszłość dla niego jest otwarta i trzeba dobrze wybrać. Dlatego każda decyzja i cięgi koniecznie jej podejmowania stanowi o dramacie ludzkiego życia.

Podobnie do swych naładowców, tylko dużo wcześniej (krótki esej *Verdad y Perspectiva*, 1916), Ortega poddał miarę krytyce kultur nowożytnej Europy, która jest „kulturami rodaków”, a nie „rzeczy ostatecznych”, czego widowym znakiem były: nieoczekiwany wybuch pierwszej wojny światowej, degeneracja europejskiego liberalizmu, upadek wiary w demokrację. Przewidział panoszenie się *człowieka masowego*, który dawał przyzwolenie na „akcję bezpodległą”, próbę rozwiązania problemów w sposób siłowy, bez oglądania się na instytucje po podległości, takie jak tradycje, dobre wychowanie, zasady logiki itd., w czym przodowały anarchosyndykalizm, faszyzm czy bolszewizm. Głównym winowajcą tego kryzysu kultury zachodniej, według hiszpańskiego filozofa, był ahistoryczny i odhumanizowany czysty rozum i jego mutacja - instrumentalny rozum fizyko-matematyczny pozytywistów i innych „medyków” z XIX wieku, oraz tak zwana „eleacka ontologia”, traktowanie wszystkiego wraz z człowiekiem jako rzeczy. To była forma myślenia abstrahująca od witalnych problemów ludzi i jednostek, od życia jednostkowego jako „rzeczywistości radykalnej” na rzecz dominacji w życiu społecznym tego, co zbiorowe, polityczne, nieautentyczne i odhumanizowane.

Ontologiczny perspektywizm Ortegi, zakładający, że każdy punkt widzenia (myślenia, przeżywania, wartościowania) jest prawdziwy, a rzeczywistość jest „panoramą” indywidualnych perspektyw (wizualnych, intelektualnych, historycznych, witalnych itd.), czy sumą oddzia-

tywujących wzajemnie na siebie punktów widzenia, również stanowi antropologiczny fundament dla praktycznej filozofii, która zakłada autonomię człowieka i jego odpowiedzialność za swe czyny i za własną filozofię.

Poszukiwanie przez filozoficznych doradców istniejących u swoich klientów logicznej struktury nieuświadomionych założeń osobistej filozofii - w odróżnieniu od tajemniczych, być może realnie istniejących, „kompleksów” psychoanalitycznych - oraz nacisk, jaki oni kładą na ich społeczny proveniencję, jako żywo przypominają nam ortegiańską koncepcję zbiorowych *creencias* (wierze, przedwiedcze), w których się jest”, a które wydają się nam podstawową rzeczywistością³⁰.

Najbardziej znane czasopisma filozofii praktycznej:

„Philosophical Practice”, czasopismo APPA (American Philosophical Practitioners Association);

“Revista E.T.O.R.”, czasopismo grupy ETOR związanej z uniwersyte-tem w Sewilli;

„L’Agora”, czasopismo Revue internationale de didactique de la philosophie.

³⁰ Esej Ortegi: *Idee i przedwiedzenia*, w: J. Ortega y Gasset: *Po co wracamy do filozofii*. Warszawa 1992.